

DOI: [10.32702/2307-2156-2021.9.70](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.9.70)

УДК 351:323.1

*О. А. Яремчук,
слухач магістратури кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування,
Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика
ORCID ID: 0000-0002-0058-577X*

*В. П. Писаренко,
д. держ. упр.,
професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування,
Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика
ORCID ID: 0000-0003-4789-5756*

НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ, КУЛЬТУРНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА РЕАЛІЗМ ПРИНЦИПІВ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ДЕРЖАВНІЙ ЕТНОПОЛІТИЦІ

*О. Yaremchuk
Master's student of the Department of Healthcare Management and Public Administration,
Shupyk National Healthcare University of Ukraine Kyiv, Ukraine
V. Pysarenko
Doctor of Sciences in Public Administration,
Professor of the Department of Healthcare Management and Public Administration,
Shupyk National Healthcare University of Ukraine Kyiv, Ukraine*

NATIONAL MINORITIES, CULTURAL SELF-IDENTIFICATION AND REALISM OF PRINCIPLES OF TOLERANCE IN STATE ETHNOPOLITICS

В статті розглянуто питання національних меншин, реалізму принципу толерантності та змісту поняття культурна самоідентифікація в контексті державної етнополітики. На даний час Україна знаходиться на шляху побудови демократичної правової держави, проводить формування соціально орієнтованої економіки та створює цивілізоване громадянське поліетнічне суспільство. В умовах викликів XXI століття та з метою успішного подолання міжетнічних протиріч багатонаціональний склад вітчизняного суспільства потребує виваженої та по-новому побудованої етнополітики. Одним з головних завдань державної етнополітики України є підтримка толерантної атмосфери та нейтралізація чинників міжнаціональних конфліктів і напруженості. Доведено, що вітчизняна етнополітика визначає збереження та відродження культурної й духовної спадщини не тільки українців, а й кожного з етносів, що мешкають на її території. Держава на принципах рівності всіх членів громадянського суспільства перед законом та реалізуючи принцип толерантності повинна забезпечити вільний розвиток культурної та мовної самоідентифікації представників різних національностей, які проживають на її території.

Визначено, що головною метою державної етнополітики є сприяння забезпеченню національної єдності через вдосконалення міжетнічних відносин, збереження культурної спадщини та забезпечення прав національних меншин. В умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів необхідною та важливою є участь національних меншин у

вдосконаленні суспільних відносин, що є запорукою збереження цілісності держави. Доведено, що структуру процесу державного управління формують етнічна складова та соціокультурні детермінанти, до яких відносять: ментальні риси, культурну самоідентифікацію та політичну свідомість суспільства. Визначено, що необхідною умовою успішного управління, яке виступає ключовим вектором практичного перетворення та прогресивного розвитку суспільства є реалізація в етнополітиці принципу толерантності та розуміння сутності міжетнічних процесів і механізмів розвитку етнічного життя суспільства в усій їх діалектичній суперечливості. Стратегічною метою етнополітики повинна стати гармонізація міжетнічних відносин.

The article considers the issues of national minorities, the realism of the principle of tolerance and the content of the concept of cultural self-identification in the context of state ethno-politics. At present, Ukraine is on the way to building a democratic state governed by the rule of law, forming a socially oriented economy and creating a civilized polyethnic civil society. In the context of the challenges of the XXI century and in order to successfully overcome interethnic contradictions, the multinational composition of domestic society needs a balanced and rebuilt ethno-politics. One of the main tasks of the state ethno-politics of Ukraine is to maintain a tolerant atmosphere and neutralize the factors of interethnic conflicts and tensions. The state, on the principles of equality of all members of civil society before the law and implementing the principle of tolerance, must ensure the free development of cultural and linguistic self-identification of representatives of different nationalities living in its territory.

It is determined that the main goal of the state ethno-politics is to promote national unity through the improvement of interethnic relations, preservation of cultural heritage and ensuring the rights of national minorities. In the context of globalization and European integration processes, the participation of national minorities in the improvement of social relations is necessary and important, which is the key to preserving the integrity of the state. It is proved that the structure of the process of public administration is formed by the ethnic component and socio-cultural determinants, which include: mental traits, cultural self-identification and political consciousness of society. It is determined that a necessary condition for successful management, which is a key vector of practical transformation and progressive development of society is the implementation in ethno-politics of the principle of tolerance and understanding of the essence of interethnic processes and mechanisms of ethnic life in all their dialectical contradictions. The strategic aim of ethno-politics should be the harmonization of interethnic relations.

Ключові слова: національні меншини; культурна самоідентифікація; толерантність; етнополітика.

Key words: national minorities; cultural self-identification; tolerance; ethno-politics.

Постановка проблеми. Вивчення етнополітичних процесів – ключовий напрям аналізу соціально-політичних трансформацій, що відбуваються в сучасному світі. Світ переживає ренесанс націоналізму, цей несподіваний для «світу без меж» поворот у свідомості та політиці можна вважати свого роду «парадоксом глобалізації». Змінюється парадигма світового розвитку, та «великі виклики», які стоять перед людиною XXI століття, вимагають адекватних відповідей не тільки на рівні провідних технологій, але й, в першу чергу, на рівні цінностей та етичних норм суспільства. Проблематика міжетнічних процесів на різних етапах розвитку суспільства стає об'єктом підвищеної уваги представників різних галузей наукових знань та міжнародної спільноти.

Етнокультурний сегмент в Україні є основною сферою вітчизняного етнополітичного управління. В сфері етнополітичних відносин законодавство спрямоване на збереження культурної самоідентифікації та етнічної ідентичності національних меншин. До пріоритетного напрямку в публічній політиці України належить формування публічного управління в сфері етнополітичних відносин, зокрема, правової бази щодо налагодження міжетнічної комунікації та забезпечення національної єдності.

У цьому контексті найбільш вразливою для зовнішнього впливу та політичного маніпулювання є сфера міжетнічних відносин. Етнічна самоідентифікація використовується політичними елітами як ресурс політичної мобілізації, оскільки вона апелює до «простого» сенсу та спирається на зрозумілі символи, у яких люди впізнають себе та «своїх» та через які визначають «інших». У ній знаходить своє підґрунтя емоційна потреба

людей у суспільстві на основі цінностей та інтересів. Відповіді на ці виклики пов'язані з формуванням соціальної солідарності на основі громадянської ідентичності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в галузі вітчизняних етнополітичних відносин стосуються, насамперед, практичних та концептуальних аспектів етнополітики, зокрема, процесів розвитку національної свідомості українців, культурної ідентичності, етнокультурних аспектів життєдіяльності національних меншин тощо. Ця тематика аналізується у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема

О. Антонюка, І. Варзара, В. Євтуха, Н. Ішуніної, О. Картунова, І. Кресіної, І. Курас, Г. Луцишина, А. Леонової, Г. Лозко, В. Трощинського, П. Надолішнього, В. Наулка, О. Рафальського. Проте, не зважаючи на значну кількість наукових праць, на сучасному етапі залишається багато невирішених проблем у сфері реалізації державної етнополітики, що потребує подальшого дослідження та систематизації.

Метою статті є дослідження державної етнополітики, зокрема, з'ясування ролі національних меншин, культурної самоідентифікації та реалізації принципу толерантності в етнополітичному процесі.

Вклад основного матеріалу. На даний час суспільство як ніколи потребує досягнення етнокультурного розуміння з метою забезпечення миру, національної безпеки та в цілому свого майбутнього. Одним з наслідків підвищення ролі етнічного чинника у суспільних процесах стало виникнення етнополітики.

Сучасні дослідники відзначають, що якщо політика це участь в усіх справах держави, визначення форм, завдань, типів, видів, напрямків політичної діяльності, засоби та методи, технологія, механізми її здійснення, то етнополітика це прояв етнічного чинника в політиці, участь етнічних груп в справах держави та роль політики й держави у справах етнічних спільнот, управління багатоетнічними державами, забезпечення міжетнічної згоди та подолання міжетнічних конфліктів.

Національна модель етнополітики розробляється виходячи з особливостей історії країни, етнічного складу населення, рівня її соціально-економічного та політичного розвитку, соціокультурних та конфесійних особливостей.

Політика щодо відношення до етнічних груп повинна бути взаємопов'язана з економічною, соціальною, культурно-освітньою, демографічною, міграційною, інформаційною та іншими видами державної політики, в комплексі з якими вона й може бути реалізована.

Таким чином, етнополітика це сфера політичного буття, спрямована діяльність держави та його окремих органів щодо управління етносферою суспільства.

Український етнополітолог О. Майборода визначає етнополітику як сферу суспільного життя в полінаціональних державах, до якої належать політичні взаємовідносини державної нації з етнічними групами всередині держави, а також етнічних груп між собою. Зіткнення інтересів цих основних суб'єктів етнополітики концентрується навколо питання розподілу влади, соціальних і матеріальних благ, а також збереження етнічної ідентичності груп [7, с. 488].

На думку А. Шевченка та В. Трощинського філософською парадигмою змісту етнополітики є налагодження міжкультурної взаємодії етносів, яке є одним із ключових чинників громадянського миру та консолідації нації [11, с. 31.].

Політолог Д. В. Драгунський під етнополітикою вважає «процес взаємодії достатньо великих груп населення, кожна з яких характеризується, з одного боку, певною артикуляційною етнічною ідентичністю, а з іншого – певними інститутами суверенітету. Таким чином, визначені такими групами етнічні вимоги миттєво стають політичними (розширення суверенітету), а політичні, економічні або гуманітарні вимоги набувають етнічного забарвлення, при їх реалізації використовуються механізми етнічної мобілізації та інше» [3, с. 40].

Вчений Л. В. Савінов розмежовує етнополітику у широкому та вузькому сенсі. Так, під етнополітикою у широкому сенсі розуміється певна сфера політичного життя суспільства, в якій, так чи інакше, задіюються інтереси та почуття етнічних груп та інших чинників, що включені до етнополітичних відносин. У вузькому розумінні етнополітика – це конкретна діяльність органів державної влади та місцевого самоуправління, що спрямована на регулювання етнонаціональних відносин [1, с. 85].

Ж. Т. Тощенко вважає, що «етнонаціональна політика у загальному вигляді набула характеру етнополітики та, як політика в цілому, представляє собою регулятивно-контрольну сферу, що спрямовує життя, діяльність та відносини (згода, підпорядкування, господарювання та конфлікт) між різними національними та етнічними спільнотами» [1, с. 86].

Таким чином, виходячи з розглянутих визначень етнополітики, можна виокремити наступні основні складові, на яких ґрунтується сутність даного поняття (рис. 1).

Рис. 1. Складові поняття «етнополітика»

Джерело: складено за [1, с. 85]

Загальною ланкою для всіх представлених визначень етнополітики є правова основа існування етнічності, оскільки саме держава делегує ті чи інші права тим чи іншим групам населення.

Отже, під етнополітикою варто розуміти всю сукупність визначених державою та цілеспрямовано реалізованих нею правових норм, де відображено відношення держави до різних етнічних груп, що знаходяться на її території, визначення їх певного соціально-правового статусу та умов міжетнічних взаємодій.

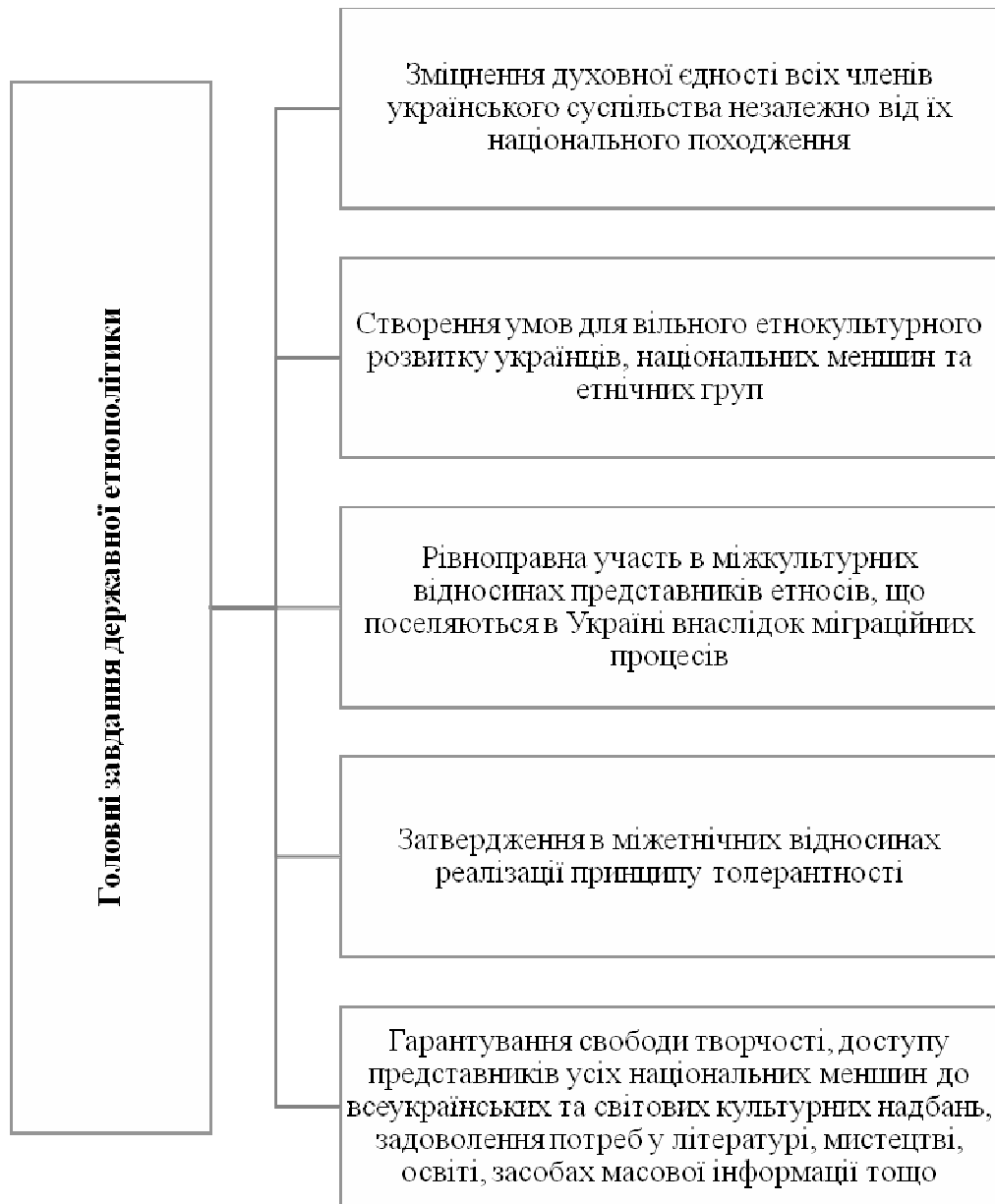
Зміст принципів етнополітики полягає у наступних положеннях:

- етнічна політика держави повинна розроблятися на підставі особливостей історичного досвіду держави, рівня її соціокультурного, соціально-економічного та політичного розвитку;
- безумовна повага до прав та основних свобод кожної людини незалежно від її соціального положення, етнічної та конфесійної приналежності, а також території проживання;
- поступова боротьба з усіма формами політичного екстремізму та націоналізму;
- умовою ефективності етнополітики є її науковість, що передбачає необхідність науково-експертного опрацювання всього комплексу питань, що пов'язані з врегулюванням міжетнічних відносин;
- під час формування та реалізації етнополітики необхідно враховувати світовий досвід регулювання міжетнічних відносин;
- принципи етнополітики повинні відповідати міжнародним правовим нормам та актам [6, с. 74].

Одним з головних завдань державної етнополітики України є підтримка толерантної атмосфери та нейтралізація чинників міжнаціональних конфліктів і напруженості.

Вітчизняна етнонаціональна політика орієнтується на розбудову громадянського суспільства та принципів демократії, основними з яких є рівні права та обов'язки усіх громадян незалежно від їх етнічного походження, вирішення проблем національних меншин та реалізація комплексної програми розвитку вітчизняної культури.

Головні завдання, що визначають загальну мету та пріоритетні напрями державної етнополітики України зображено на рис. 2.

Рис. 2. Основні завдання державної етнополітики в Україні

Джерело: складено за [6]

В Україні за роки незалежності було створено юридичне підґрунтя, на якому сформувалась єдина система забезпечення реалізації прав національних меншин, що включає вітчизняні та міжнародні правові акти, акти органів виконавчої влади, державні та місцеві цільові програми щодо розвитку національних меншин, систему органів державної влади, до сфери компетенцій якої належать питання реалізації етнополітики, об'єднання національних меншин, які покликані сприяти задоволенню своїх національно-культурних потреб та збереженню власної етнічної самобутності, тощо.

Забезпечення прав національних меншин закріплено Конституцією України та відповідними нормативно-правовими актами. З 1992 року, коли було прийнято Закон України «Про національні меншини в Україні» [9] значною мірою активізувався процес самоорганізації національних меншин та присутня позитивна тенденція громадсько-суспільної активності представників різних етносів і створення ними національно-культурних організацій. На даний час у Декларації прав національностей України [2] вказується, що «на території України проживають громадяни понад 100 національностей». До найбільших національних меншин в Україні належать росіяни, білоруси, молдовани, кримські татари, болгары, угорці, поляки, євреї, вірмени, греки.

Огляд законодавства дає підстави зробити висновок про те, що в Україні на сучасному етапі присутня двоїстість політикоправових засад та соціально-організаційних умов захисту прав національних меншин. Проявляється вона в тому, що, з одного боку в положеннях та нормах вітчизняних політико-правових актах відповідно до міжнародних правових документів відображено всі права національних меншин, а з іншого – певні з них не мають механізму реалізації, деякі не виконуються зовсім або виконуються частково. Зокрема, не визначеними є необхідні умови, засоби, шляхи та механізми реалізації права національних меншин України на екстериторіальну форму самоорганізації і самоврядування – права на національно-культурну автономію. На сьогодні в Україні відсутні спеціальні умови щодо сприяння забезпеченню як парламентського представництва національних меншин, так і їх представництва у місцевих органах влади. Тобто, відсутній ефективний механізм

захисту та практичної реалізації головних політичних прав національних меншин, зокрема, права на політичне представництво та участь в управлінні державними справами, незважаючи на їх проголошення як у Декларації прав національностей, так і в Законі України «Про національні меншини в Україні».

Держава на принципах рівності всіх членів громадянського суспільства перед законом та реалізуючи принцип толерантності повинна забезпечити вільний розвиток культурної та мовної самоідентифікації представників різних національностей, які проживають на її території.

Під культурною самоідентифікацією розуміється усвідомлена приналежність до певного суспільства, якості, в результаті становлення якої відбувається ототожнення людиною себе з певною мовою, релігією, традицією, історією, культурними особливостями. В якості основної функції властивість культурної самоідентифікації полягає в забезпеченні соціальної згоди, досягненні однорідності у багатонаціональній державі, єдності держави та населення, формування єдності інтересів, цілей та завдань.

У вирішенні проблем консолідації суспільства важливим чинником є конструктивний розвиток культурної самоідентифікації. Її формування стає пріоритетним напрямом діяльності сучасної держави та громадянського суспільства. Даний процес повинен носити системний та науково-обґрунтований характер, що актуалізує звернення до теоретичних напрацювань наукового пізнання щодо проблем самоідентифікації. Усвідомлення національної, культурної та громадянської ідентичності досягається через проникнення в історичне минуле та є важливим чинником консолідації суспільства [8, 115].

Процеси національної самоідентифікації та глобалізації поєднуються у тісному зв'язку в житті сучасного суспільства. Саме тому їх вивчення та розуміння повинно відбуватися у взаємозв'язку.

Аналізуючи вплив глобалізації на формування процесів культурної самоідентифікації можна відзначити низку чинників:

- наявність у населення спільної території проживання;
- культурні традиції;
- історична пам'ять;
- самосвідомість;
- спільний економічний простір для господарської діяльності;
- релігія;
- державна мова [8, с. 118].

Формування культурної самоідентифікації нерозривно пов'язано з конкретними історичними умовами, в яких перебуває суспільство. У зв'язку з цим полікультуризм відповідає цілям та завданням багатонаціональної української культури та багатоаспектності соціокультурних процесів. В основі формування культурної самоідентифікації знаходяться проблеми, що носять модернізаційний характер (в тому сенсі, що вони потребують інноваційної реалізації).

Перше, що впливає на формування культурної самоідентифікації – це характер та форми культурної політики. В традиційних видах культурної політики в даний час відбулись зміни, що модернізували її у своєму конкретному вираженні. Стає зрозумілим, що відносно нашої держави перетворювати культуру в політику надзвичайно небезпечно. Культура повинна розумітися як надполітичне явище, як явище, що консолідує політичні течії та інтереси. На даний час культурна політика повинна формуватися та здійснюватися насамперед на рівні реальної культурної програми, в якій було б чітке економічне обґрунтування [5, с. 47].

Культурна самоідентифікація неможлива без культурної єдності, без врахування всіх сторін багатонаціональних досягнень з врахуванням внесків кожного народу та етносу нашої країни. Необхідно відродити культурний взаємообмін, відтворити втрачені організаційно-художні зв'язки, припинити з культурною роз'єднаністю. Це повинно відбуватися поступово, так би мовити, еволюційно, без політичних та ідеологічних надривів.

Протягом всього процесу становлення та соціалізації, а також протягом всього свого життя особистість людини, як відомо, неминуче піддається впливу певних чинників та стереотипів соціального очікування, поведінки, виховання та освіти та ін. Крім цього, в соціальній взаємодії особистість виступає не тільки як об'єкт, але й як суб'єкт. В результаті цього багатоаспектного процесу виникає таке явище людської культури, як толерантність. Розглядаючи толерантність як чинник нашої культури можна відзначити, що вона представляється як певна соціокультурна норма та установка, що обумовлює соціальну дію.

Як зазначає М. Вебер, соціальна дія може бути наступних типів: цілераціональна, цінніснараціональна, афективна. Найбільш зрозумілим є «дія осмислена, спрямована на очікування поведінки інших людей у використанні цього очікування для регулювання цілей». Другий тип дії – цінніснараціональний, визначається через «свідому віру в етичну, естетичну, релігійну або іншу власну цінність певної поведінки». Афективні та традиційні дії – це дії через актуальні афекти та через звичку. Спираючись на концепцію М. Вебера, толерантність можна уявити як соціокультурну установку, норму, що проектує узагальнено орієнтовану цілераціональну дію [10, с. 103].

Реалізація принципу толерантності полягає в розумінні того, що сучасна цивілізація повинна ґрунтуватися на інтелектуальній та моральній толерантності людства.

Толерантність визначає повагу, прийняття та правильне розуміння розмаїття культур нашого світу, форм самовираження та засобів прояву людської індивідуальності. Це не тільки моральний обов'язок, а й політична та правова потреба. На законодавчому рівні толерантність потребує справедливого законодавства, дотримання правопорядку, судово-процесуальних та адміністративних норм [12, с. 35]. Толерантність також потребує надання кожній людині можливостей для економічного та соціального розвитку без будь-якої

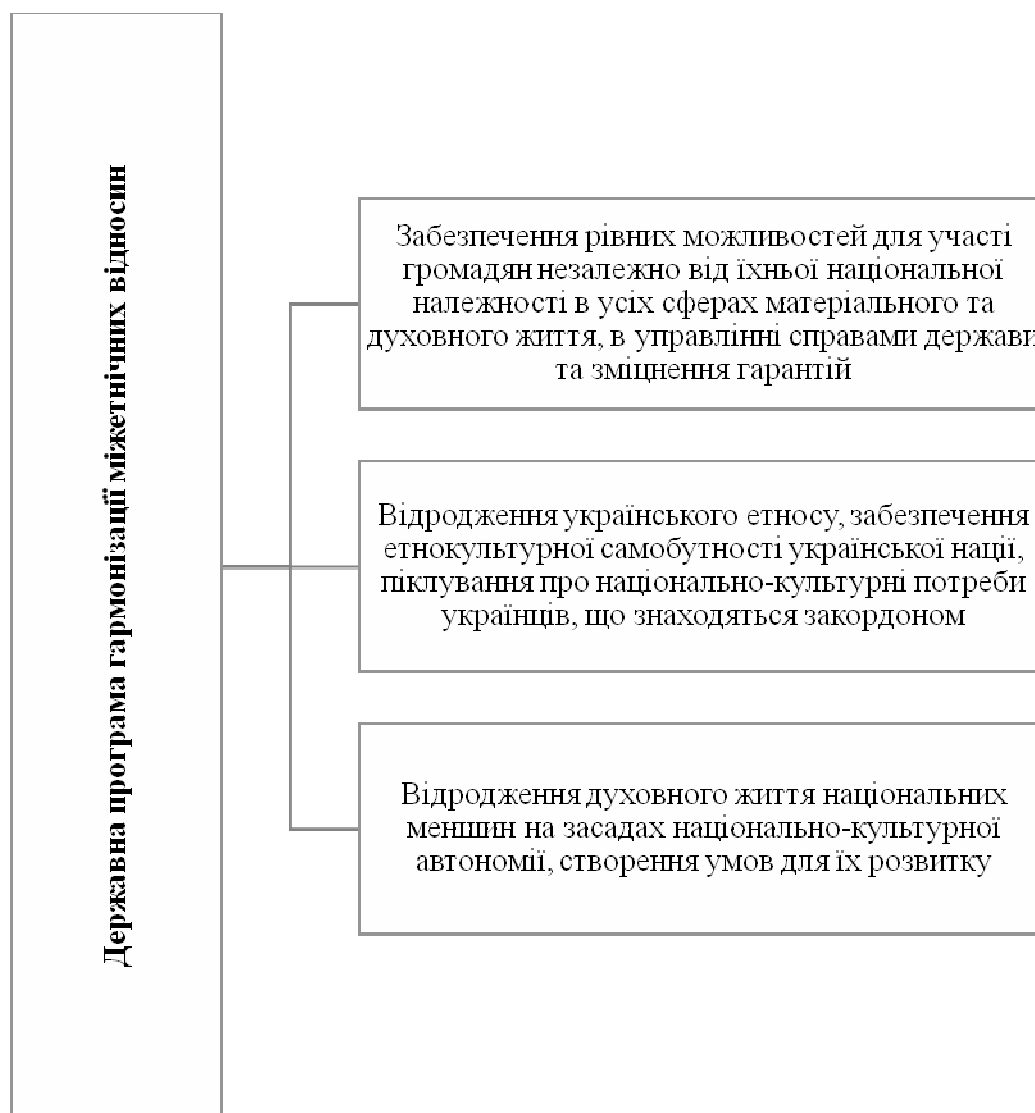
дискримінації. Зрозуміло, що реалізація даного принципу у державній етнополітиці є необхідною умовою миру та соціально-економічного розвитку в країні [12, с. 45].

Заперечення інших етнічних культур обертається нерозумінням своєї власної. Адже, тільки той, хто в стані сформувати в собі позитивне відношення до інших культур, здатен досягнути власну адекватну етнічну ідентичність. Повага до інших культур дозволяє нам дистанціюватись від етнічних стереотипів. Не випадково, що проблема етнічної толерантності набула великого значення. Саме вона є фундаментом для розвитку соціального світу та взаємного діалогу різних етнокультур. Адже в сучасному світі міжетнічні конфлікти обумовлені саме дефіцитом повноцінної реалізації принципу толерантності.

Етнічна толерантність, формування позитивного особистісного відношення до інших культур має дві важливі сторони:

- по-перше, вивчаючи іншу культуру, індивід здатен повноцінно пізнавати свою;
- по-друге, пізнання іншої культурної реальності сприяє соціальному розвитку людини [10, с. 103].

Отже, стратегічною метою етнополітики повинна стати гармонізація міжетнічних відносин (рис. 3), тобто досягнення такого стану, за якого домінує взаєморозуміння, взаємоповага та взаємодовіра між етносами та окремими його представниками.

Рис. 3. Державна програма гармонізації міжетнічних відносин

Джерело: складено за [4]

Успішна реалізація державної етнополітики вимагає скоординованих дій органів державної влади та місцевого самоврядування в досягненні спільної мети сприяння розвитку етнічних меншин та попередження суперечностей між завданнями етнонаціональної політики та політики держави щодо розвитку інших сфер, зокрема економічної, соціальної, інформаційної, освітньої.

Висновки. Україна є поліетнічною державою, яка до свого складу включає різні за походженням національні меншини, що наділені своєю етнічною, мовною та культурною самобутністю. З метою досягнення міжетнічної толерантності суспільство та держава загалом докладає багато зусиль під час побудови мирного поліетнічного суспільства. В даному суспільстві поважаються права представників всіх національних меншин.

В процесі становлення державної етнополітики було ухвалено низку нормативно-правових актів, що регулюють питання захисту прав національних меншин. Але, в Україні існують чинники, що сприяють виникненню специфічного кола проблем, які ускладнюють процес міжнаціональної взаємодії.

Забезпечення національної цілісності держави, гармонізація територіальних етнополітичних взаємин відбувається за допомогою ефективної державної етнополітики, що є провідною ланкою в управлінні міжетнічними відносинами. Саме тому, для підвищення ефективності державної етнополітичної політики слід систематизувати заходи, що здійснюються державою, зокрема, узгодити нормативно-правові акти, соціальні, культурні, інформаційні системи в відповідність до тих цивілізаційних викликів, які постали на даний час перед Україною, та з врахуванням впливу геополітичних факторів.

Література.

1. Андріяш В. І. Етнополітичні процеси: аналіз наукової дефініції. *Наукові праці. Державне управління*. 2011. Вип. 164. Т. 176. С. 83–89.
2. Декларація прав національностей [Електронний ресурс]: Декларація № 1771-ХІІ від 01.11.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12#Text> (дата звернення: 23.08. 2021).
3. Драгунский Д.В. Этнополитические процессы на постсоветском пространстве и реконструкция Северной Евразии. *Политические исследования*. 1995. № 3. С. 40–47.
4. Свтух В. Б., Трощинський В. П., Галушко К. Ю., Чернова К. О. Етнополітична структура українського суспільства : [довідник]. К. : Наукова думка, 2004. 344 с.
5. Колісник В. П. Національно-етнічні відносини в Україні: теоретичні засади та конституційно-правові аспекти. Харків : Фоліо, 2003. 240 с.
6. Майборода О. Етнополітична політика і перспективи етносоціального розвитку в Україні. *Сучасність*. 1995. № 12. С. 73–79.
7. Майборода О. Етнополітика. Київ : Довіра; Генеза, 1996. 942 с.
8. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні. К. : ІПіЕНД, 2002. 272 с.
9. Про національні меншини в Україні [Електронний ресурс]: Закон України №2494-ХІІ від 25.06.1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12#Text> (дата звернення: 23.08. 2021).
10. Стець В. Феномен толерантності в сучасному світі. *Людинознавчі студії*. 2013. Випуск 28. Філософія. С. 101–110.
11. Трощинський В. Пошуки згоди і миру в сімействі (концептуальні засади етнополітики). *Віче*. 1997. № 10. С. 31–36.
12. Шалин В. Толерантность: культурная норма и политическая необходимость. Краснодар, 2000. 256 с.

References.

1. Andriyash, V. I. (2011), "Ethnopolitical processes: analysis of the scientific definition", *Naukovi praci. Derzhavne upravlinnya*, vol. 164 (176), pp. 83–89.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), "Declaration of the rights of nationalities", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12#Text> (Accessed 23 August 2021).
3. Dragunskij, D.V. (1995), "Ethno-political processes in the post-Soviet space and the reconstruction of Northern Eurasia", *Politicheskie issledovaniya*, vol. 3, pp. 40–47.
4. Evtuh, V. B., Troshchinskij, V. P., Galushko, K. Yu. and Chernova, K. O. (2004), *Etnonacionalna struktura ukrayinskogo suspilstva : dovidnik* [Ethnic structure of the Ukrainian suspension: presenter], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
5. Kolisnik, V. P. (2003), *Nacionalno-etnichni vidnosini v Ukraïni: teoretichni zasadi ta konstitucijno-pravovi aspekti* [National and Ethnic relations in Ukraine: Theoretical Ambushes and Constitutional Legal Aspects], Folio, Kharkiv, Ukraine.
6. Majboroda, O. (1995), "Ethnic policy and perspectives of ethnosocial development in Ukraine", *Suchasnist*, vol. 12, pp. 73–79.
7. Majboroda, O. (1996), *Etnopolitika* [Ethnopolitics], Dovipa: Geneza, Kyiv, Ukraine.
8. Nagorna, L. (2002), *Nacionalna identichnist v Ukraïni* [National Identity in Ukraine], IPiEND, Kyiv, Ukraine.
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), Law "About the national minorities in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12#Text> (Accessed 23 August 2021).
10. Stec, V. (2013), "Phenomenon of tolerance in the current world", *Lyudinoznavchi studii. Filosofiya*, vol. 28, pp. 101–110.
11. Troshchinskij, V. (1997), "The search for harmony and peace in the family (conceptual principles of ethnopolitics)", *Viche*, vol. 10, pp. 31–36.
12. Shalin, V. (2000), *Tolerantnost: kulturnaya norma i politicheskaya neobhodimost* [Tolerance: cultural norm and political necessity], Krasnodar, Russia.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2021 р.